

ספר משלי פרק ג

(טז) אֶרֶךְ יָמִים בְּיָמֶינָהּ בְּשִׂמְאוֹלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד:
 (יז) דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נְעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:
 (יח) עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכֶיהָ מֵאֲשֶׁר:

ביאור הגר"א - משלי פרק ג פסוק יז

דרכיה דרכי נועם כלומר שדרכי התורה הם דרכים לבא להנועם כמ"ש לחזות בנועם ה' ואמר דרכיה כלומר הדרכים רחבים שאי אפשר לטעות בהם כלל דהיינו לאותן הלומדין לשמה הם דרכי הנועם העליון. וכל נתיבותיה ההולכים בהנתיבות הקטנים שאפשר לטעות ולסור מהם דהיינו הלומדין שלא לשמה, מ"מ אם יהיו לומדין והולכין כן יהיו בשלום כמשחז"ל לעולם יעסוק כו' וכמ"ש וה' ישלם לך ואמרו אל תקרא כו' (וכמ"ש בזוהר פ' וישב דלא דיינין ליה בההוא עלמא וזהו שלום):

ביאור הגר"א - משלי פרק כה פסוק כא

אם רעב שונאך גו' ואל תאמר הלא הוא שונאי ואיך אאכילהו והוא עשה לי רעה. כי גחלים אתה חותה על ראשו שנכוה ראשו ולא יכול להקים ראשו נגדך מחמת זה. והענין שקאי על היצה"ר שנקרא שונא כמ"ש בגמרא. ואמרו אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ - והיינו אם יפגע בך מנוול שהוא היצה"ר ורוצה להטות אותך מן התורה שלא תלמוד כלל, משכיהו לבהמ"ד. כי אם האדם יתחיל ללמוד תיכף לשמה לא יניח לו, אך יתחיל שלא לשמה ומתוך שלא לשמ' בא לשמה. וזהו משכיהו ג"כ לבהמ"ד שיהיה עמך והיינו שתלמוד שלא לשמה, וממילא יתבטל כי מתוך שלא וכו'. ומכ"ש שכוונתך לשם שמים, וגם הוא אינו רוצה באמת אפי' בהשלא לשמה. ואמרו שם אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ; אם אבן הוא נימוח שנאמר אבנים שחקו מים ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש גו'. והיינו ששני מיני יצה"ר הן כמ"ש למעלה תאוני וכעסני. והן ימין ושמאל, מים ואש. וכנגדן נקרא התורה ג"כ אש ומים כמ"ש הלא דברי כאש גו' הוי כל צמא לכו למים. והיינו שבתורה הן ב' דברים הלכות ואגדות. ואגדות נקר' מים שמושך לכו של אדם כמים ושם כל עניניהם על מוסר שמזה ישבר יצה"ר של התאוות ע"י מוסר.

---

1. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ה': תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

וההלכות הן הדינין שהן האש וכמ"ש אורייתא דקא מרתחא ליה².
 והחילוק שבין מתפוצץ לנימוח, שמתפוצץ הוא ע"י אש שמתפוצץ תיכף מכל וכל.
 אבל נימוח הוא ע"י מים, ובהמשך הזמן.
 וזהו אם אבן הוא נימוח בהמשך הזמן, כי קשה מאוד לשברו, ונק' התאוני אבן שהוא מטמטם
 לבו של אדם.
 ואם ברזל הוא מתפוצץ מאש הוא הכעסני (וז"ס שהדינין אינן נתמתקין אלא בשרשן דהיינו
 בשורש הדבר שנבראו בשביל הדבר הזה, ולכן כעסני נמתק מן האש של תורה שהוא נצר'
 לזה. ואבן ע"י מים שהן התאוות הנצרכין להתורה ובאגדות שאדם מתאוה להן שהן סוד
 המים.)

כי הכעסני נוח לשברו יותר מן התאוני מפני שאינו נצרך כ"כ, ולכן יתפוצץ תיכף.
 וזהו אם רעב שונאך שהוא היצה"ר אם הוא רעב, שהוא הכעסני, האכילהו לחם, שהוא
 הלכות, שהוא נצרך להלכות, כמ"ש ורב תבואות בכח שור. ואם צמא, שהוא התאוני, השקיהו
 מים, שהוא אגדות. ואמר האכילהו כלומר שתלמוד הכל אף שלא לשמה כנ"ל:

סוכה דף נב עמוד א

דרש רבי עזירא ואיתימא רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לו ליצר הרע;
 הקדוש ברוך הוא קראו רע שנאמר (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו.
 משה קראו ערל שנאמר (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם.
 דוד קראו טמא שנאמר (תהלים נא) לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא.
 שלמה קראו שונא שנאמר (משלי כה) אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי
 גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך; אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך.
 ישעיה קראו מכשול שנאמר (ישעיהו נז) סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי.
 יחזקאל קראו אבן שנאמר (יחזקאל לו) והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר³.
 יואל קראו צפוני שנאמר (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם.

2. תענית דף ד עמוד א: ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר
 (ירמיהו כ"ג) הלוא כה דברי כאש נאם ה'.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת תענית דף ד עמוד א: דרתח כו' לפי שהכעס הוא ממדות הגרועות
 כמפורש במסכת נדרים אמר דיש לדון הת"ח לכף זכות, דאורייתא כו' שהתורה היא דבר רוחני
 דומה לאש כמ"ש אש דת למו שהיתה כתובה לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה, וכשתבא
 התורה בגוף הת"ח היא מרתחת את הגוף ומביאו בטבע לידי כעס שהוא מרתיח הלב. ומסיק דבעי
 למילף נפשיה כו' דהיינו להרגיל עצמו כדי להרחיק עצמו ממדה רעה זו גם שהוא ת"ח כמ"ש
 ההרגל על כל דבר שלטון.

3. רבי עקיבא איגר מסכת סוכה דף נב עמוד א: שם שנאמר והסרתי וכן בסמוך (ע"ב) ואידך והסרתי
 וכו' וכן ברכות דף ל"ב ע"א בכולהו מיייתי הך קרא ולא ידעתי אמאי לא מיייתי ממוקדם יחזקאל
 י"א י"ט והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר